



Nationaal Archief
*Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap*

Nummer Toegang: 3.03.06

Inventaris van het archief der Academische Vierschaar, 1594-1811

H. Hardenberg

Nationaal Archief, Den Haag 1935

This finding aid is written in Dutch.

I N H O U D S O P G A V E

Beschrijving van het archief.....	5
Aanwijzingen voor de gebruiker.....	6
Openbaarheidsbeperkingen.....	6
Beperkingen aan het gebruik.....	6
Materiële beperkingen.....	6
Aanvraaginstructie.....	6
Citeerinstructie.....	6
Archiefvorming.....	7
Geschiedenis van de archiefvormer.....	7
Geschiedenis van het archiefbeheer.....	8
Inhoud en structuur van het archief.....	9
Selectie en vernietiging.....	9
Verantwoording van de bewerking.....	9
Verwant materiaal.....	10
Beschikbaarheid van kopieën.....	10
 Beschrijving van de series en archiefbestanddelen.....	 11
A. ALGEMEENE ORGANISATIE.....	11
B. RECHTSPRAAK VAN RECTOR EN ASSESSOREN.....	12
C. RECHTSPRAAK VAN RECTOR EN RECHTEREN.....	13
1. NOTULEN.....	13
2. KLACHT- EN DINGBOEKEN.....	13
3. CIVIELE PROCESSTUKKEN.....	14
4. CRIMINEELE PROCESSTUKKEN.....	14
D. JURISDICTIEGESCHILLEN.....	16
E. OUDE INVENTARISSEN.....	17
F. Supplement.....	18

BESCHRIJVING VAN HET ARCHIEF

Naam archiefblok:

Vierschaar der Universiteit te Leiden

Archiefbloknnummer:

3320

Omvang:

57 inventarisnummer(s) 2,70 meter

Taal van het archiefmateriaal:

Het merendeel der stukken is in het Nederlands.

Soort archiefmateriaal:

Normale geschreven en gedrukte teksten. De Nederlandstalige stukken van vóór ca. 1700 zijn geschreven in het gotische cursiefschrift.

Archiefdienst:

Nationaal Archief

Locatie:

Den Haag

Archiefvormers:

Academische Vierschaar van de Leidse Universiteit, , 1594-1811

Samenvatting van de inhoud van het archief:

Het archief van de Academische Vierschaar (1594-1811) bevat de wetten en statuten van de Universiteit van Leiden, een lijst van secretarissen en de notulen van de vergaderingen van Rector en Assessoren (bemiddeling) over de periode 1623-1810, alsmede de repertoria op de notulen. Van de eigenlijke, rechtsprekende Vierschaar (Rector en Rechteren) zijn in het archief opgenomen de criminele en civiele klacht- en dingboeken (1594-1811) en de repertoria (1594-1767) hierop. Per inventarisnummer is hierbij voorzien in een index op namen en zaken. Daarnaast zijn er een aantal civiele en criminele processtukken aanwezig en voorts enige stukken over jurisdictiegeschillen met andere rechterlijke instanties en overheden. De oorspronkelijke inventarissen zijn eveneens bewaard gebleven.

Aanwijzingen voor de gebruiker

OPENBAARHEIDSBEPERKINGEN

Volledig openbaar.

BEPERKINGEN AAN HET GEBRUIK

Reproductie van originele bescheiden uit dit archief is, behoudens de algemene regels die gelden voor het kopiëren van stukken, niet aan beperkingen onderhevig. Er zijn geen beperkingen krachtens het auteursrecht.

MATERIËLE BEPERKINGEN

Het archief kent geen beperkingen voor het raadplegen van stukken als gevolg van slechte materiële staat.

AANVRAAGINSTRUCTIE

Openbare archiefstukken kunnen online worden aangevraagd en gereserveerd. U kunt dit ook via de terminals in de studiezaal van het Nationaal Archief doen. Om te kunnen reserveren dient u de volgende stappen te volgen:

1. [Creëer een account of log in.](#)
2. Selecteer in de archiefinventaris een archiefstuk.
3. Klik op 'Reserveer' en kies een tijdstip van inzage.

CITEERINSTRUCTIE

Bij het citeren in annotatie en verantwoording dient het archief tenminste éénmaal volledig en zonder afkortingen te worden vermeld. Daarna kan worden volstaan met verkorte aanhaling.

VOLLEDIG:

Nationaal Archief, Den Haag, Vierschaar der Universiteit te Leiden, nummer toegang 3.03.06, inventarisnummer ...

VERKORT:

NL-HaNA, Academische Vierschaar Leiden, 3.03.06, inv.nr. ...

Archiefvorming

GESCHIEDENIS VAN DE ARCHIEFVORMER

Een der voornaamste voorrechten, door Prins Willem I aan de Leidsche Universiteit bij haar oprichting verleend, was het zg. "privilegium fori"¹ voor professoren en studenten, krachtens welk voorrecht deze waren ontheven van de rechtsmacht van den gewonen rechter, zoodat zij alleen voor een bijzondere rechtbank te recht konden staan.

Blijkens de statuten van 2 Juni 1575² bestond het voorrecht der professoren hierin, dat zij als gedaagden terecht stonden voor het Hof van Holland; zelve als eischer optredende, moesten zij evenwel hun tegenpartij voor den gewonen rechter dagvaarden³.

Voor de studenten en overige lidmaten der Universiteit werd daarentegen een aparte rechtbank ingesteld, bestaande uit den Rector en zijn, Assessoren ten getale van vier, nl. uit iedere faculteit één professor benevens de vier burgemeesters der stad Leiden met twee schepenenmeesters. De aldus samengestelde Academische Vierschaar, sedert 30 Mei 1584 bijgestaan door een afzonderlijken secretaris⁴, sprak recht zoowel in straf- als in burgerlijke zaken, niet alleen bij geschillen tusschen de lidmaten der Universiteit onderling, maar ook, waar het geschillen met burgers betrof, en onverschillig, of zij als eischer dan wel als gedaagde optraden. Nochtans werd aan partijen geen rechtsingang verleend dan nadat zij vooraf waren verschenen voor Rector en Assessoren, die, evenals de vredemakers bij het schepengerecht⁵ de partijen tot een vergelijk trachtten te brengen, en eerst, wanneer dit niet mogelijk bleek, de zaak naar de vierschaar verwezen. Van het daarop door de vierschaar gewezen vonnis was geen appèl mogelijk, wel sedert 1656 revisie.

Volgens de nadere ampliatio op art. 39 der statuten d.d. 24 Maart 1662 strekte de rechtsmacht der Academische Vierschaar zich uit tot het benoemen van curators over de boedels van studenten en met hen gelijkgestelde lidmaten der Universiteit.

Ondanks de hiermede beoogde nauwe vereeniging tusschen stad en Universiteit bleven botsingen over de wederzijdsche juridictiën niet uit. Naar aanleiding van een geschil bepaalden de Staten van Holland en West-Friesland in 1608, dat burgers van Leiden wegens delicten, jegens lidmaten der Universiteit begaan, waarbij de Grafelijkheid gemoeid was, niet langer voor de Academische Vierschaar te recht zouden staan, doch voor schepenen van Leiden. Bij de herziening der statuten in 1631 werd deze wijziging ook in de statuten overgenomen. Bovendien onderging de competentie van de Academische Vierschaar nog een andere wijziging, waardoor zij ook niet meer bevoegd was om recht te spreken in gedingen over erfscheidingen, servituten en dergelijken, al waren beide partijen lidmaten der Universiteit.

1 Uitvoerig hierover: G.J. van Everdingen, Iets over het voormalig forum privilegiatum van professoren en studenten, en: P. C. Molhuysen, De voorrechten der Leidsche Universiteit, in Med. der Kon. Acad. van Wetenschappen, Afd. Letterk., deel 58, serie B, blz. 17-27, 29-31.

2 Art. 28, in 1631 gewijzigd in art. 39.

3 In 1662 werd dit voorrecht uitgebreid tot de weduwen der professoren.

4 Aanvankelijk trad de secretaris der Universiteit tevens als secretaris der Vierschaar op. In 1584 stelden Rector en Assessoren benevens Burgemeesteren en Schepenen den Leidschen notaris Salomon Lenaerts. van der Woert provisioneel tot secretaris voor de rechtsvordering aan. (Zie P. C. Molhuysen, Bronnen tot de Geschiedenis der Leidsche Universiteit, dl. I, blz. 40, 120*-121*). Den 8sten Februari 1593 bepaalden Curatoren en Burgemeesteren, dat voortaan dit secretarijschap zou worden bediend door Jan van Hout naast het secretarijschap van Curatoren en Burgemeesteren. (zie aldaar, blz. 75). Op 21 November 1594 werd Salomon van der Woert door hen wederom tot secretaris der Vierschaar aangesteld. (Aldaar, blz. 84). De in het archief nog voorhanden zijnde registers vangen met dien datum aan.

5 Aldus zegt art. 10 der statuten van 1 October 1631

Van meer ingrijpenden aard waren de wijzigingen, welke de omwenteling van 1795 met zich mede bracht. Niet alleen kwam er verandering in de samenstelling der Academische Vierschaar, doordat de verdwenen burgemeesters en schepenmeesters werden vervangen door drie burgers, op voordracht van Curatoren door de Provisionele Representanten van Holland benoemd, benevens door drie leden, gekozen uit het Comité van justitie te Leiden, maar het bestaan der vierschaar zelve werd bedreigd. In 1799 stelde de Commissie voor de organisatie der Regterlijke Macht de vraag, "of de Universiteitsvierscharen moesten worden afgeschaft?" Een uitvoerig betoog, door den Senaat gericht aan den Agent voor de Nationale Opvoeding, waarin voor het behoud werd gepleit, had in zoover succes, dat de Tweede Kamer van het Wetgevend Lichaam den 22sten October 1800 besloot, de Academische Vierschaar te laten bestaan, doch alleen voor de minderjarige studenten, terwijl al de overige lidmaten der Universiteit, hetzij professoren of anderen, voortaan aan den gewonen rechter onderworpen zouden zijn. Ook onder de regeering van Koning Lodewijk bleef het forum privilegiatum der Leidsche Universiteit op den toenmaligen voet gehandhaafd, doch weldra werd ons land bij Frankrijk ingelijfd, en met de invoering der Fransche rechtspleging was het met de Academische Vierschaar gedaan; zij werd opgeheven bij decreet van den Prins-Stedehouder van 21 Februari 1811. Den 27sten Februari hield de Academische Vierschaar haar laatste zitting en den dag daarop werd zij door een vertegenwoordiger van den prefect der Monden van de Maas ontbonden.

GESCHIEDENIS VAN HET ARCHIEFBEHEER

Uit een proces-verbaal d.d. 28 Februari 1811, aanwezig in het Senaatsarchief ⁶, blijkt, dat bij de opheffing der vierschaar de kast, waarin het archief van het college geborgen was, staande in het lokaal der vierschaar op het raadhuis, ter plaatse verzegeld werd. Alhoewel het Organiek besluit van 1815 in art. 164 bepaalde, dat ten aanzien van het forum privilegiatum der studenten aan alle hogescholen een voordracht zou worden gedaan aan de Staten-Generaal, is het er nooit van gekomen, zoodat men met het archief tenslotte niet beter wist te doen dan het, overeenkomstig het bij de invoering van het Fransche bestuur ten aanzien van de onder de stads- en dorpsbesturen berustende schepenarchieven bepaalde, over te brengen naar de griffie van de arrondissementsrechtbank te Leiden.

Het Vierschaararchief werd van de arrondissementsrechtbank te Leiden in December 1882 ingevolge het K.B. van 8 Maart 1879, Stbl. no. 40, naar het Algemeen Rijksarchief overgebracht, alwaar het sedertdien berust.

De rechtstitel is (nog) onbekend

6 Zie inv. no. 314.

Inhoud en structuur van het archief

SELECTIE EN Vernietiging

Uit de nog voorhanden zijnde oude inventarissen van het archief der Academische Vierschaar is op te maken, dat het meerendeel der processtukken en boedelpapieren, helaas, verloren is gegaan.

Verantwoording van de bewerking

Gezien het feit, dat meer genoemd archief, ook al wordt het elders bewaard, een onderdeel vormt van de archieven der Leidsche Universiteit, heeft men gemeend in de thans verschijnende, nieuwe beschrijving dier archieven ook die van het archief der Academische Vierschaar, hetwelk door ondergeteekende [H. Hardenberg] mede opnieuw geordend is, te moeten opnemen.

Verwant materiaal**BESCHIKBAARHEID VAN KOPIEËN**

Inventarisnummers van dit archief zijn niet in kopievorm beschikbaar

BESCHRIJVING VAN DE SERIES EN ARCHIEFBESTANDDELEN

A. ALGEMEENE ORGANISATIE.

- | | | |
|----------|---|--------|
| 1 | <p>"Wetten ende Statuten van de Universiteyt tot Leyden", Gedrukt.
1728</p> <p>Hierbij gebonden: Ordonnantie van 't College Theologie tot Leyden", 1728; "Statuta et leges
Academiae Lugduno-Batavae, quae Quotannis in ipsa novi Rectoris Inauguratione Leguntur, (1729)".
Beiden gedrukt.</p> | 1 deel |
| 2 | <p>Lijst van secretarissen der Academische Vierschaar.
1595-1754</p> | 1 stuk |

B. RECHTSPRAAK VAN RECTOR EN ASSESSOREN.

- | | | |
|------------|---|----------|
| 3-5 | <p>Notulen der vergaderingen van Rector en Assessoren.
1623-1810</p> <p>3 Litt. A, 1623-1651.
Hierbij ingebonden ingekomen stukken, 1699-1705.</p> <p>4 Litt. B, 1706-1771.
Met index van namen en zaken.</p> <p>5 Litt. C, 1772-1810.
Met index van namen en zaken.</p> | 3 deelen |
| 6-7 | <p>Repertoria op de notulen.
1623-1767</p> <p>6 1623-1754
Bevat: a. Repertorium op de notulen, 1623-1651.
b. Repertorium op de notulen, 1706-1754.
c. Index op repertoria a en b.
d. Repertorium op het register der bijlagen. (Ontbreekt).
e. Index op repertorium d.
f. "Bijlaagen, rakende het conflict van jurisdictie tusschen Rector en Regteren met Schout en Schepenen der stad Haarlem omtrent een in flagranti delicto geapprehendeerde en wegens mesures tot Haarlem gedetineerde Lidmaat ende student", 1754.
g. Repertorium op voornoemde bijlagen.
h. Index op repertorium g.
j. "Declaratie, zooals men gewoon is te rekenen of te declareeren voor de Universiteitsvierschaar".
k. Repertorium op voornoemde declaratie.
l. Index op repertorium k.
m. Inventaris der registers, charters en papieren, berustende ter secretarie van de Universiteitsvierschaar, bijgehouden tot 1764.</p> <p>7 1754-1767</p> | 2 deelen |
| 8 | <p>Rekesten, getuigenverklaringen en andere stukken, ingekomen bij Rector en Assessoren.
1734-1803</p> | 1 omslag |

C. RECHTSPRAAK VAN RECTOR EN RECHTEREN.**1. NOTULEN.**

- 9** Klad-notulen der vergaderingen en zittingen van Rector en Rechteren.
1795-1797 1 omslag

2. KLACHT- EN DINGBOEKEN.

- 10-11** Crimineele en civiele klacht- en dingboeken.
1594-1631 2 deelen
- 10** Litt. A, 1594-1621.
Achterin: procuratiën. 1597-1628. Met index van namen en zaken.
- 11** Litt. B, 1620-1631.
Met index van namen en zaken.
- 12-22** Crimineele klachtboeken.
1631-1810 11 deelen
- 12** Litt. C, 1631-1647.
Met index van namen en zaken.
- 13** Litt. E, 1647-1695.
Met index van namen en zaken.
- 14** Litt. H, 1697-1727.
Met index van namen en zaken.
- 15** Litt. K, 1728-1756.
Met index van namen en zaken.
- 16** Litt. M, 1757-1765.
Met index van namen en zaken.
- 17** Litt. O, 1765-1780.
Met index van namen en zaken.
- 18** Litt. Q, 1780-1788.
Met index van namen en zaken.
- 19** Litt. Q 2° Loco, 1786-1787.
Door H. van Waalwijk, subintra. secrets. "Dit Register bevat niet als de crimineele Procedures tegen den secretaris M. C. P. Chastelein".
- 20** Litt. R, 1788-1796.
Met index van namen en zaken.
- 21** Litt. T, 1796-1803.
- 22** Litt. U, 1803-1810.
- 23-32** Civiele dingboeken.
1631-1811 10 deelen
- 23** Litt. D, 1631-1649.
Met index van namen en zaken.
- 24** Litt. F, 1648-1686.
Met index van namen en zaken.
- 25** Litt. G, 1686-1730.
Met index van namen en zaken.
- 26** Litt. J, 1730-1743.
Met index van namen en zaken.
- 27** Litt. L, 1744-1765.
Met index van namen en zaken.
- 28** Litt. N, 1765-1771.
Met index van namen en zaken.
- 29** Litt. P 1, 1771-1789.
Met index van namen en zaken.

- 30** Litt. P 2° Loco, 1783-1787.
Door H. van Waalwijk, subintra. secrets. Met index van namen en zaken.
- 31** Litt. Q, 1789-1795.
Met index van namen en zaken.
- 32** Litt. S, 1795-1811.

- 33-35** Repertoria op de crimineele klacht- en civiele dingboeken.
1594-1767 3 deelen
- 33** 1594-1686
Op de registers, gemerkt Litt. A t/m F.
- 34** 1686-1755
Op de registers, gemerkt G t/m K (tot 29 Augustus 1754) en L (tot 17 Januari 1755).
Met algemeenen index op de repertoria van de registers, gemerkt Litt. A-L.
- 35** 1754-1767
Vervolg van de repertoria op de registers, gemerkt K en L, repertoria op M, op N (tot 29 Januari 1767) en op O (tot 14 Juli 1766).

- 36** Copieën, extracten en aantekeningen uit de klacht- en dingboeken.
1631-1734 1 omslag

3. CIVIELE PROCESSTUKKEN.

- 37** Stukken betreffende een geding tusschen Curatoren der Universiteit en Sebaldu Velserus, student in de philosophie, wegens zijne schulden.
1602 1 omslag
- 37A** Stukken betreffende een geding van de voogden van Hendrick de Beijer contra diens stiefvader ??? ??, lidmaat der universiteit, betreffende de boedelscheiding.
1626-1627 2 stukken
- 38** Verklaring van Rector en Rechteren, dat de actie betreffende de geldigheid van het in Engeland gesloten clandestien huwelijk tusschen Johannes van der Camer en Johanna Grontijs niet prejudiceert aan het recht der stedelijke vierschaar, Afschrift.
1680 1 stuk
- 39** Copie-dagvaarding voor Mr. Chr. Chr. Brender à Brandis, geïmmatriculeerd lidmaat der Universiteit, door J. M. van de Velde, weduwe van M. F. de Bordes, wegens trouwbeloften.
1742 1 stuk
- 40** Stukken betreffende een geding van J. Landsbergen contra L. E. Gockinga, minderjarig lidmaat der Universiteit, en H. Pyrsema, weduwe van wijlen E. Gockinga, betreffende een schuld.
1766 5 stukken
- 41** Concept-plakaten tegen den woekerhandel met minderjarige lidmaten der Universiteit.
1791 1 omslag

4. CRIMINEELE PROCESSTUKKEN.

- 42** Stukken betreffende de crimineele procedure tegen Mr. Adriaan van der Willigen.
1650, 1653 2 stukken
- 43** Stukken betreffende tumulten in de Universiteit, tijdens een dispuut gepleegd.

	1663-1664	7 stukken
44	Stukken betreffende een straatgevecht, veroorzaakt door eenige juridische studenten. 1757-1758	10 stukken
45	Copie-rapport betreffende een straatruoer van studenten. 1778	1 stuk
46	Aanteekening van Prof. D. G. van der Keessel, assessor, betreffende de gratie, verzocht door een lidmaat der Universiteit wegens manslag begaan onder de jurisdictie van Oegstgeest, Met bijlagen. 1793	5 stukken
47	Stukken betreffende de zaak van den student Samuel van Schaack. 1794	1 omslag
48	Stukken betreffende de zaak van Mr. Cornelis Pieter Chastelein, gewezen secretaris der Academische Vierschaar, gedetineerd wegens violatie van ban. 1796-1798	1 omslag
49	Stukken betreffende de crimineele procedure tegen den student J. M. Andela. 1803	1 omslag
50	Stukken betreffende het wangedrag van C. van Marle, student in de rechten. 1806	5 stukken

D. JURISDICTIEGESCHILLEN.

- 51** "Verbaal in de saake van David Wheijte, Lidmaadt van de Universiteit tot Leijden, Behelsende daar benevens een Generale adstructie van privilegien, regten ende Possessie van gemelte Universiteijt wegens de Judicaturen over de studenten van de selve, gemaakt en aan de Heeren Curateuren van Haar Edele Groot Mogende Universiteijt ende "Burgemeesteren der Stadt Leijden, Overgegeven door P. Marcus", Met bijlagen.
1714-1715 1 deel
- 52** Schrijven van President en Raden van den Hoogen Raad over Holland, Zeeland en Friesland aan Rector en Rechteren in zake J. J. Cosson.
1740 1 stuk
- 53** Extract uit een missive van de stadsconsulenten van 's-Gravenhage aan de Staten van Holland en West-Friesland nopens een conflict met de regeering der stad Haarlem in zake A. H. Righout.
1754 1 omslag
- 54** Copie-missive van Rector en Senaat aan de Curatoren der Universiteit om voorziening tegen de violentiën en excessen, door den opziener van de klapwakers jegens eenige studenten bedreven.
1780 1 omslag

E. OUDE INVENTARISSEN.**55**

Inventarissen van het archief der Academische Vierschaar.
1760-1795

1 omslag

F. SUPPLEMENT**56**

Stukken betreffende het voorgevallene tussen Mr. Gerardt van Swaenswyck en de
extraordinaire binnenwacht.

1648

1 omslag